Gravundersøgelser paa Spangereid

Forord til den elektroniske udgave

Dette verk av **Oluf Rygh** (1833-1899) er digitalisert i juni 2011 av Nasjonalbiblioteket i Oslo og tilpasset for Projekt Runebrg i maj 2015 av Ralph E

GRAYUNDERSØGELSER

PAA

SPANGEREID

AF

O. RYGH

Særsk. A fir. af Aarsb. 1S79 fra Foren. t. N. Fortiilsm. l'.evaring

' KRISTIANIA

WERNER & CO.'s BOGTRYKKERI

1880GRAVUNDERSØGELSER PAA SPANGEREID.

AF O. RYGH.

I Juli 1879 udgravede jeg for Foreningen en Del af de mange Grave, som endnu findes paa Spangereid i Søndre Undal Pgd., Lister og Mandals Amt. Dette Eid, som maaske er blevet mest bekjendt derved, at Sagnet om Kraaka og Ragnar Lodbrok allerede i Middelalderen er blevet stedfæstet der, forener den høie Halvo, hvis sydligste Pynt er Lindesnes, med Fastlandet.1 Selve Eidet er nogenlunde jevnt og paa det smaleste Sted, ved Spangereid Kirke, ganske lavt; derimod ere nogle Næs, som i Syd og Nord skyde ud fra det, høie og bestaa for en stor Del af bart Fjeld.

Paa den lavere Del af Eidet, der er delt mellem de stærkt udstykkede Gaarde Njerve, Stokke, Præsthus, Midbø og Gare, har der vistnok oprindelig været Grave fra hedensk Tid omtrent overalt, og endnu er, trods de stadige, indtil den sidste Tid fortsatte Ødelæggelser, et betydeligt Antal tilbage.2 Jeg fandt deriblandt forskjellige Gravformer repræsenterede: runde Hauger, Langhauger (saavidt jeg saa, altid med nogenlunde tvert afskaarne Ender og i Regelen med temmelig flad Ryg), brolagte Kredse og brolagte Trekanter med indboiede Sider, hvortil

1 Navnet (gammel Form SpangarciH) kommer udentvivl deraf, at Eidet danner som en Spange spöng f. mellem den udenfor liggende Halvo og Fastlandet.

*) Smlign. Holm i Topogr. Journal 12te Hefte S. 32; Krafts Norges l'.eskri-velse 111 (2den Udgave) S. 320. 371. X. Fornl. 274. 782.

1*4

endelig kommer nogle af de saakaldte Baadstøer , om hvilke mere nedenfor.

Af de mange Fund, som efterhaanden maa være gjorte her, ere kun faa blevne bekjendte og endnu færre bevarede. I Universitetets Samling havdes tidligere en eiendommelig Ler-urne (No. 1702), ganske lig de af Baudot. Sépultnres des bar-bares PI. XXV fig. 10 12 afbildede fra Charnay; dog med lidt kortere Hals og Hank,

funden i en Gravhaug her med brændte Ben iog en Spiralring af Guld, ligeledes f. i Gravhaug paa Præsthus (Aarsb. 1878 S. 258 No. 137). Ved min Nærværelse i Anledning af Gravningen erhvervedes en Lerurne, en vævskyt-telformet Sten og Stykker af en liden halvmaaneformet Henkam, f. i 3 forskjellige Gravhauger (se Oversigten over Samlingens Tilvæxt nedenfor i denne Aarsberetning under No. 64—66). I 1849 blev der i en Langhaug paa Præsthus fundet et 24' langt Gravkammer af Heller, der intet indeholdt, antagelig fordi det havde været forstyrret tidligere. I en Langhaug ikke langt fra Kirken blev i forrige Aarhundrede fundet Lerurner2, og ifølge en Præsteindberetning af 18103 fandtes længe for den Tid i en Stenhaug tæt ved Husene paa Præsthus en Begravelse i aflang Firkant, sat af lange tynde Heller, hvori en Urne med Aske og et forrustet Sværdstykke . Samtlige tidligere bekjendte Fund tilhøre saaledes den ældre Jernalder.

Til Gjenstand for den Undersøgelse, som Tid og Midler denne Gang tillod mig at foretage, valgtes den største nu her værende Samling af Grave, der indtager en stor Del af den svagt heldende Strækning paa Eidets Sydside paa dets smaleste Sted, fra Kirken til Bredden af den i Retning mod denne fra Sydsiden indgaaende Kirkevaag . Denne Strækning er en aldeles skovbar, sandig Udmark, der tilhører Mændene paa

') Mellem Benene i denne Urne ligge nogle smeltede røile Glasperler, af det Slags, som ofte urigtigt antages at være af brændt Ler. Holm 1. c. S. 32.

3 l det kb.havnske Museums Arkiv.5

Gaardene Præsthus og Jlidbe i Fællesskab. Gravfeltet deler sig i to omtrent lige store Partier, som adskilles ved en temmelig fugtig Indsænkning, der gjennemstrømmes i Retning NV. SØ. af Kraakebækken (Kraagebækken i Egnens Dialekt1), som lober ned mod Kirkevaagen uden dog at naa denne, da den paa Veien standses af en lav Sandvold og taber sig i Sandet. Det ene Parti ligger i NØ. nærmest Kirken, begynder lige V. for Kirkegaardsgjerdet og strækker sig derfra mod V.; alle dets Grave ligge i Nord for den over Eidet gaaende Landevei. Det andet Parti, i SV. ned mod Kirkevaagen, har nogle faa Grave nordenfor Veien, men Hovedmassen söndenfor, lige ned til henimod Bredden af Vaagen. Adskillige Grave her vides at være borttagne i Mands Minde (deriblandt flere paa den nu opdyrkede Mark, som, adskilt ved et Gjerde, ligger under den boie Aas N. for Gravfeltets nordøstre Parti). Tilbage er henimod 90 Grave; nøiagtigt kan Antallet ikke bestemmes, da adskillige ere i den Grad ødelagte, at det bliver vanskeligt at afgjøre, om man virkelig har Levninger af en Grav for sig. Kun faa af dem vare ganske ubeskadigede. Jeg forbigik en hel Del, som vare saa ødelagte, at det ialfald maatte synes meget tvivlsomt, om en Gravning vilde give noget Udbytte, og undersøgte saaledes kun 44 Grave, der alle, paa enkelte stærkt forstyrrede nær, efter Udgravningen igjen bleve oplagte, saavidt muligt i sin forrige Skikkelse.

Undersøgelsen gav følgende Udbytte: Haug i. Langhaug (i det nordøstlige Parti), VNV. for Kirken, i nogen Afstand fra Kirkegaardsgjerdet, 66' lang 0.—V., 17' bred; dens øverste Del afskivet. Efter Haugens Midtlinie et saagodtsom sammenhængende Lag Sten, bestaaende

Denne Bæks Navn er efter al Sandsynlighed det eneste faktiske Fundament, hvorpaa Kraaka-Sagnets Stedfæstelse paa Spangereid er bygget, d. v. s. Bækken, som har sit Navn af Fuglen Kraake, har givet Anledning til, at man her har sögt Skuepladsen for et uhistorisk Sagn, hvori en l'erson af Navnet Kraaka spillede Hovedrollen.ü

af svære Kampestene med mindre Stene imellem. Den midterste Del af dette Stenlag (efter Længden) dannede en regelmæssigere aflang firkantet Lægning af smukkere Stene med en udspringende Sten til hver Side midtpaa. Intet fandtes under eller mellem Stenene; ellers intet mærkeligt uden svage Spor af Kul.

Haug 2. Rundhaug, af Sand, N. for No. i i nogen Afstand, lige ved Gjerdet, som adskiller Gravpladsen fra den dyrkede Mark mod N. Tvermaal 48'Høide 5f. Tidligere paa et Par Steder gravet Poteteshuller ind i Kanten, hvorved Fund sagdes at være gjorte. io' NNØ. for Midten begyndte paa Bunden en c. 2' bred Kulstribe, der ophørte, før den naaede Midten. 12' SØ. for M. paa den flade Overside af en Sten lidt over Bunden en Hob brændte Ben, dækket med flere mindre Stene. I Benhoben fandtes a) Kitstykkcr til et Trækar, der maa have været af temmelig betydelig Størrelse. (9342). b) Stykker af en halvmaane-formet Benkam. sammenføjet med

Broncenagler mellem to Sideskinner, prydet med Streger og Zikzaklinier, c. 8 cm. lang. (9343). c) Stykke af et Sncldehjulaf Talk. Form som en stærkt sammentrykt Kugle. (9344). d) Et lidet Fragment af et Glasbæger med indslebne Ovaler (NO. 3352), samt et Stykke temmelig spædt Kantbeslag af Bronee. (9345)- Her var ikke mere af Glaskarret, og der var intet Spor til, at denne Del af Haugen nogensinde havde været rørt (jfr. nedenfor Hangerne 16 og 39).

1 lang 3. Rundhaug af Sand, VNV. for No. 3, ved samme Gjerde (imellem dem en ødelagt Rundhaug), 29' i Tvermaal og 3' høi, næsten urørt. Paa Bunden i Midten Kul, svage Spor af brændte Ben og aj en Lerurne, hvoraf den største Del har kunnet sammensættes af de Smaastykker, hvori

1 i' = 0.31 Meter; 1" = 2.6 cm.

') Med NO. henvises til Afbildningerne i Norske Oldsager af O. Rygli".7

den fandtes. Form som NO. 361, Høide c. 12 og Vidde oventil c. 14 cm. Hanken har en eiendommelig opstaaende Kam midtefter med et lidet rundt Hul igjennem øverst, se Afbildningen fig. 26, der ogsaa viser Urnens Ornamenter. Gulagtigt, vel brændt Ler. (9349). b) Stykker af en Ler-urnc, der maa have tilhørt Formen NO. 364: ornamenteret med to og to Rader runde Punkter langs Bugens Overkant og hist og her derfra ned til Hunden; løst graat Ler. (9350). c) Smaastykker af en buget Lerurne, haardt brændt, sværtet, med Rader af store runde Fordybninger som Ornament. (9351.) Desuden fandtes Spor af oxyderet Bronce. Kullaget gik med aftagende Bredde ud mod NNØ.

Haug 4. Langhaug af Sand, liggende nær ved No. 3 i SV., V. f. No. 2, 71' lang ØNØ.—VSV., 20' bred; dens øvre Del tidligere afskivet. 15' fra vestre Ende fandtes nogle uregelmæssigt liggende Brudstene, maaske forstyrrede ved tidligere Gravning. 40' fra vestre Ende, eller noget østenfor Midten, mellem to flade Stene lidt over Bunden en Mængde brændte Ben. 15' fra østre Ende paa Bunden i Haugens Midtlinie en Mængde Kul og a) en Lerurne som NO. 361, ufuldstændig, c. 12 cm. høi og 15 cm. vid oven--til; Ornamenterne bestaa af brede Furer med Linier paa Siderne (som paa NO. 362); løst graat Ler. (9346.) b) Stykker af en Lerurne af samme Form; rødt løst Ler. Ornamenter i samme Stil som paa a og desuden skraastrie-rede ophøiede Rygge omkring Halsen. (9347.) c) 4 smaa, tildels smeltede Glasperler. (9348).

Haug 5. Langhaug af Sand, NV. for No. 3, strækkende sig langs Gjerdet, 72' lang NV.—SØ., 25' bred og 4' høi; gravet lidt i den tidligere paa et Par Steder. En Mængde Kuljord i uregelmæssige Striber noget over Bunden. I vestre Ende stod en if lang Sten af kvadratisk Tversnit nedrammet lodret i Haugen, saa at Topfladen af den netop var i Dagen. 21' fra østre Ende, 3' N. for Haugens Midt-8

linie fandtes aj en meget stor urtepotteformet Lerurne (NO. 370 ff.), hvoraf det meste har kunnet sammensættes. Høide 18.5 cm., Vidde oventil 21 cm., i Hunden 15 cm. Lermassen blandet med Glimmer, lys graa. Af Ornamenter sees kun et Haand rundtom af to brede Furer med Linier imellem og paa begge Sider øverst; forøvrigt ere de afskallede. (9352.) Urnen stod med Hunden' i' over den naturlige Jordflade og var fyldt med brændte Ben. Sammesteds fandtes b) smaa Stykker af en mindre, meget tynd urtepotte/ormet Lerurne, gulgraa Farve, Massen stærkt glim-merblandet, rigt prydet med Haand af Linier og Kamzira-ter (som paa NO. 374). (9353-) c) Stykker af en halv-maaneformet Innkom, sammenføiet med Jernnagler. (9354-)

Haug 6. Langhaug af Sand, lodret paa No. 5 ved denne Haugs vestre Ende, 58' lang SV. NØ., 16' bred; øvre Del afskivet; maaske ogsaa ellers forstyrret hist og her. 21' fra østre Hude laa nogle mindre Stene i Dagen; linder disse var større Stene Under et Far af disse fandtes nogle brændte Ben og endel Kit af Trækar. (9357-) I vestre Del af Haugen fandtes en tynd, bred Flintflekke.

Haug 7. Langhaug, lige ved Siden af No. 6 i NV. og parallel med denne, 52' lang og 15' bred. Stærkt beskadiget; bl. a. var der gravet 3 dybe Huller i I langen tversover. Mellem to af disse Huller fandtes 1 C' fra vestre Ende under Stene en Mængde K/d, endel brændte Ben og a) en Lerurne af Formen NO. 361, ikke ganske fuldstændig, ornamenteret med Furer og Linier baade paa Halsen og Bugen, 13.5 cm. høi og 15 cm. vid oventil; rødgraa Farve. (9355) b) Lerurne af Formen NO. 364, ornamenteret paa samme Maade som denne, 11.5 cm. høi og 13.5

cm. vid oventil; samme Farve. (9356.) Benene laa adskilte fra de to Urner, af hvilke ialfald den ene havde været nedsat med Hunden i Veiret. Mellem Henene fandtes en liden Klump smeltet Bronee. Resten af I langen blev ikke undersøgt.9

Haug .S. Rund Haug, bestaaende næsten udelukkende af større og mindre Stene med et tyndt Torvlag over, noget i V. for de sidstnævnte Hauger, 35' i Tvermaal og 5' høi. Før gravet lidt i Toppen. Stenene vare oplagte i en vis Orden med flade Sider nedad og med mindre Stene indskudte mellem de store. Hist og her mellem Stenene fandtes Kuljord; ellers intet, med Undtagelse af et simpelt Haand-sneide hjul af Sten af lav Cylinderform (9378), der laa i Toppen lige under Torven og sandsynligvis er kommet did i senere Tid.

Haug 9. Langhaug af Sand, S. for No. 8, SV. for No. 6 og omtrent i Fortsættelse af dennes Retning, 38' lang NØ. SV., 14' bred; øvre Del afskivet. 5' fra vestre Ende begyndte en efter Haugens Midtlinie gaaende Stenlægning, bestaaende af et enkelt Lag Kampestene, 7' lang og 4/ bred. Under Stenlægningen et Kullag og omtrent midt i dette, lidt over Hunden, en Hob brændte Ben. Ved Siden af denne fandtes tilsyneladende nedsatte med Hunden opad a) to Le r urner, af hvilke blot større Stykker ere tilbage, begge af Formen NO. 364 og af løs, graa Lermasse; den ene ornamenteret som det nævnte No. i NO., den anden, der har været temmelig liden, uden Ornamenter. (9368.) Mellem Henene fandtes />) en bøileformet Bronee-spænde, i Hovedsagen lig NO. 243, men med længere Naalspiral, smal, i Midten ophøiet Bøile og kort, nedad tilspidset Nederstykke, der er prydet med Tverfurer, samt høi Naaleskede. Længde 4.4 cm. (,9369.1 c) Høileformet Broneespcende af samme Typ, endnu mere lig NO. 243, dog med Enderne af den Stang, hvorom Naalspiralen er oprullet, udskydende til Siderne, og med noget konvex Overflade paa Bøilen; ornamenteret paa denne med Rader af Cirkelbuer og ved dens Ender med Hak i Kanterne mellem Tverlinier. Længde 6.4 cm. 19370.) d) Høileformet Broneespcende, ligearmet. mest lignende Sv. forns. 330, dog medlu

jevnt ophøiet Ryg midt efter Boilen og Endestykkerne ikke afskaarne i Hjørnerne. Af Ornamenter findes en Cirkel med Punkt i Midten paa hvert af Endestykkerne og en Rad Buer langs deres Yderkant. Længde 7.5 cm. (9371.)

e) Pincet af Brotue, 6.5 cm. 1., prydet med Tverlinier. (9372).

f) 2 Broucenaale, der udentvivl have været forenede med en Lænke, begge beskadigede. De ere ganske simple, runde, med et rundt Øie oventil og nogle Tverrifler rundt om nedenfor dette (cf. NO. 276); Længde c. 6 cm. 1 Øiet hænger paa begge endnu en Ring af Lænken, dannet af sammenbøjet Broncetraad. (9373.) g) Stykker af en fin Lænke af Bronce, hvis Led er 2 cm. lange, flade Stænger, udvidede og gjennemborede i Enderne, afvexlende med Ringe af Broncetraad. Hører vel til Naalene f. (9374.) h) En liden tyk Broncering af 2.2 cm. ydre Tvermaal, et Stykke af en Cylinder af Bronceblik, med Tverrifler paa Ydersiden, formodentlig Beslag til et Syleskaft, og et Stykke stærkt brændt Flint. (9375.) i) To Sneldehjul, det ene af Sten, det andet af Ler, Form nærmest som NO. 169, men uden dettes inddreiede Cirkler. (9376. 9377.)

Haug 10. Langhaug af Sand, et Stykke SØ. f. No. 9 og tæt i SV. for No. 4, i hvis Retning den ligger, 6o' lang ØNØ.

—VSV., 2o' bred, lidt afskivet oventil. Fra 10—20' fra østre Ende gik i Haugens Midtlinie en smal Røs af flere Lag Brudstene over hinanden. Under denne fandtes paa Bunden a) endel mindre Stykker af en haardbrændt, sværtet Lerurne, rød i Bruddet, nærmest af Formen NO. 364, med en Rad skraa ovale Fordybninger omkring Bugens Overkant. (9365.) 12' fra østre Ende laa oppe mellem Stenene b) en grøn Glasperle (9367) og tæt ved eller lidt dybere c) nogle Kitstykker af et Trækar. (9366). I Midten syntes Haugen efter Fyldens Beskaffenhed at være oprodet tidligere.

Haug u. Langhaug af Sand, tæt ved No. 10 i SØ. og parallel11

med denne, 47' lang ØNØ.—VSV., 16' bred, 3^' hoi. Torven var tidligere skrællet af den og noget Fyld udtaget henimod østre Ende. 16' fra vestre Ende begyndte en Røs af svære Stene efter Haugens Midtlinie, li' lang og bred. I et lidet firkantet Rum mellem Stenene af c. 1 Kvadratfods Størrelse langt oppe i denne Røs fandtes,

hvælvet over en Mængde brændte Ben og Kul, a) en Ler-urne af Formen NO. 361, der optoges i hel Tilstand, 14.5 cm. høi; Vidden oventil 14.5 15.5 cm., da Karret ikke er rundt, men noget ovalt; rødlig-graat Ler uden Sværte, Liniezirater. (9358.) Mellem Benene fandtes b) et Sneide-hjul af Talk, stærkt beskadiget af lid og ufuldstændigt, af fladtrykt Kugleform. (9361). c) En liden meget raat udfort Menneskefigur af brændt Ler, afbildet fra to Sider fig. 27, 5.3 cm. høi; ingen Antydning af Ansigtstræk eller Haar. (9363). d) Et Par Smaastykker af en ganske lignende Lerfigur: et Stykke af et Sneldehjul af brændt Ler og et Stykke Trækarkit. (9364.) Benene og Kullene strakte sig tildels ogsaa udenfor det lille Gravrum under dets Sidestene. Under den nordre af disse fandtes e) en liden grøn Glasperle (9362), og under den vestre Sidesten f) Stykker af en Lerurne, hvoraf det meste har kunnet sammensættes, af Formen NO. 364 og ornamenteret som denne, men med glatte Mellemrum, il.5 cm. høi og 14—15 cm. vid oventil. Har været i stærk Ild og er som Følge deraf forbukket paa flere Steder. (9359) g) Nogle Smaastykker af en Ler urne af Formen NO. 361, ligeledes med Spor af stærk Ild. (9360.)

Haug 12. Rund Haug af 20' Tvermaal, strax 0. f. No. 11 og et Stykke i S. f. No. 9. Den øvre Del af Haugen var borttaget, saa at blot et Lag af l' Tykkelse var tilbage, bestaaende mest af mindre Kampestene. Intet fandtes mellem eller under disse.

Haug 13. Rundhaug af Sand, vestlig for No. 12 og et godt Stykke SV. for No. 8, 34' i Tvermaal og 5' høi. Omtrent12

i Midten fandtes over Hunden under en liden Kos en hel Del Kul, nogle brændte Ben og Stykker af to Lerurner af Formerne NO. 361 og 364, der for den største Del have kunnet sammensættes. De have været i meget stærk Ild og ere derved tildels blevne forbukkede og halvt forglas-sede. Den ene (= NO. 361) har været c. 12 cm. høi og prydet med Linieornamenter; den anden har været uden Ornamenter. (9379. 9380.)

Haug 14. Rundhaug af Sand, blandet med mindre Stene, lidt i VNV. for No. 13, 28' i Tvermaal og 4.}' høi. Lidt NØ. for Midten paa Hunden en Hob brændte Ben og Kiil, dækket med en liden Røs af Brudstene.

Haug 15. Rundhaug af Sand, S. for No. 13, 27' i Tvermaal, 3' høi. 1 Midten paa Bunden en liden Ros og derunder en en Mængde Kul. en hel Del spredte brændte Ben og a) Stykker af en Ler urne af Formen NO. 361 ; har ved stærk Paavirkning af Ild i den Grad mistet sin oprindelige Form, at den ikke fuldstændigt kan sammensættes, uagtet næsten alle Stykker ere tilstede. (9381.) b) Stykker af en Lerurne, nærmest af Formen NO. 364, af rødt, løst Ler, ornamenteret paa Halsen med Streger og Furer og nedover Bugen med nedad sammenløbende Skraabaand af Linier, i hvis Sammenstødspunkter nede ved Randen findes runde Fordybninger, omgivne af en Kreds af Punkter (jfr. med Hensyn til det sidste Ornament NO. 360. Aarsb. 1878 fig. 18 etc.). (9382.) c) En vævskyttelformet Sten (graa Kvartsit), spids i Enderne, 11 cm. lang, 3.5 cm. bred, med stærkt Slidspor paa Overfladen. (9383.) d) Et afbrudt og yderst forrustet Jernredskab med Skafttange, maaske et Knivblad, og Spor af andre Jernsager. - Ellers en hel Del Kul hist og her.

Haug 16. Rundhaug af Sand, S. for No 15, 38' i Tvermaal, 51' høi. Lidt for Midten paa Bunden en Samling Brudstene, mest blot enkelt Lag, og mellem og under disse13

Kul, brændte Ben (de fleste af disse liggende i Hob paa en flad Sten), Spor af oxyderet Bronce og et) Stykker af en Lemme af Formen NO. 361, prydet paa Halsen og Bugen med Baand af Streger og Furer; Spor af at have været i Ilden. (9384). b) Endel Smaastykker af en Lemme af samme Form, stærkt forbrændte; blandt Ornamenterne Ra der af dobbelte Buer. (9385). c) Stykker af en Lemme lig NO. 364, nogenlunde fuldstændigt tilstede, men ligeledes beskadiget af Ild, 12 cm. høi og 15 cm. vid oventil; har intet andet Ornament end en Rad korte Skraastreger rundt om det overste af Bugen. (9386). d) 2 Smaastykker af ct Glaskar. der har havt brede fordybede Striber indslebne langsefter rundt Ydersiden og smale Furer tversover rundtom dets øverste Del. (9387). — Ogsaa SØ. for Midten fandtes et ikke ganske sammenhængende Kullag lidt over Bunden, udgaaende fra Stenlaget.

Haug 17. Rundhaug af Sand, SSØ. for No. 16, 46' i Tvermaal, høi. Omtrent i Midten paa Bunden en Røs af c. 4'

Tvermaal, dækkende en Mængde Kul, nogle brændte Ben og a) Stykker af en Lemme af Formen NO. 361, af løst rødt Ler, 12.3 cm. høi og 16.7 cm. i Tvermaal oventil, ornamenteret omtrent som Aarsb. 1878 fig, 18, dog uden Punkter omkring Bunden. (9388). b) Stykker af en Ler-nrne af Formen NO. 364; har i eet og alt lignet Urnen e i Haug 16, kun med den Forskjel, at her er to Rader Skraastreger omkring Bunden. (9389). En Kulrand omkring Midten noget over Bunden gik længst ud i NØ.

Haug 18. Rundhaug, bestaaende mest af Sten, S. for No. 17, 24' i Tvermaal og 3' høi; tidligere gravet i Toppen. Kullag lidt over Bunden og enkelte brændte Ben i samme Hoide mellem Stenene; ellers intet.

Haug 19. Rundhaug, VSV. for No. 18 og SV. for No. 17, 54' i Tvermaal og høi, — den største bevarede Rundhaug paa det hele Gravfelt, liggende strax i N. for Lan-14

deveien over Eidet og 0. for Kraakebækken. Noget af Toppen var tidligere afskivet og endel Fyld taget i søndre Kant. Der var Groft omkring en Del af Haugen, maaske oprindelig rundtom, da det omliggende Terrain synes at have undergaaet Forandringer i senere Tid. 6' indenfor Haugens Kant fandtes noget under Torven en meget regelmæssig Ring af smukke Stene rundtom Haugen: efter enkelte Spor syntes det rimeligt, at der havde været en lignende Ring ogsaa omkring Foden af Haugen. Indenfor den førstnævnte Ring et Lag runde regelmæssigt lagte Kampestene over hele Haugen; ovenpaa dette Lag laa en Røs, der dannede Midten af I langens øvre] >el og var 20' i Tvermaal i Grundfladen. Under Stenene hist og lier Kul: desuden et buet Kullag, der fulgte Krumningen af Haugens Overflade, over hele den indre Del af Haugen 3' dybt. Intet mærkeligt fandtes ellers i hele Haugen undtagen en tyk rygget Flintflckkc, der laa tæt under Overfladen og maa være kommen der tilfældigt, og nogle Stykker af en Skjold bule af Jern af yngre Jernalders Form, med stærk Indknib-ning ovenfor Randen (9391), liggende ogsaa lige under Overfladen i søndre Del. Disse Brudstykker ere vistnok komne i Haugen længe efter dens Tilblivelsestid.

Haug 20. Rundhaug, bestaaende mest af Sten (den første af de undersøgte i det sydvestlige I'arti af Gravfeltet), et langt Stykke V. for No. 19 paa den anden Side af Bækken, noget nordenfor Landeveien, 18' i Tvermaal og ganske lav, knap 2' hoi. I østre og sondre Del et Kullag noget over Bunden. Over Midten næsten i Dagen en Helle; derunder mindre Stene og mellem disse halvt oppe i Haugen nogle brændte Ben.

Haug 21. Rundhaug af Sand, blandet med store Stene hist og her, S. for No. 20 og lige ved Veien i N., 37' i Tvermaal og 4!' høi; tidligere gravet et lidet Hul i Toppen. ic^' 0. for Midten fandtes nogle faa Stumper brændte Ben i Kul15

i' over Hunden. ii|' NØ. for Midten strax over Hunden en 2' bred Kulstribe, der gik et Stykke indover. io' S. for Midten Kiil. under nogle store Stene. 4/ N. for Midten nogle Stumper brændte Ben under en Sten. 4' 0. for Midten a) Stykker af to Lerurner af Formerne NO. 361 og 364, den sidste af graat I-er, ornamenteret som det tilsvarende No. i NO., den förste af løst rødt I-er, med Stregezirater. (9391)- 3' f°r Midten b) et Stykke sammenbøjet Bronce-blik, der saa ud til at have været Holk paa et Kniv- eller Syleskaft. I en Kreds af 2 3' omkring Midten fandtes spredte brændte Ben, en Mængde Kul og Stykker af de samme to Lerurner. Maaske tidligere forstyrret.

Haug 22. Langhaug af Sand, blandet med mindre Stene, strax V. for No. 21, langs søndre Side af Veien, 57' lang, 18' bred og 3^' høi: tidligere gravet noget tversover den et Stykke østenfor Midten. Hist og her, baade i Bunden og høiere, fandtes Kul. I Midten en oval Ring af større Stene; derunder spredte brændte Ben, Kul og Stykker af to Lerurner af de samme Typer som de to i Haug 21 og med samme Slags Ornamenter. (9392). Enkelte Stykker af Urnerne laa ogsaa ovenpaa Stenene.

Haug 23. Langhaug, tildels bestaaende af Sten, SV. for No. 22, langs søndre Side af Veien. Var stærkt ødelagt idethele og paa flere Steder helt udgravet til Bunden. Den saa nu ud som to tæt ved hinanden i samme Retning liggende Langhauger; men enkelte af Arbeiderne paastod med Bestemthed, at den oprindeligt havde været een sammenhængende Haug. Hvis dette er rigtigt, havde Haugen været 129' lang ØNØ. VSV. Paa Grund af dens beskadigede Tilstand blev det meste af den gjenværende Rest ikke undersøgt; kun nogle svære Stene, der ståk

frem omtrent i Midten, blev optagne, og derunder fandtes paa Bunden en Mængde Kul, enkelte Stykker brændte Ben, smaa Stykker af to Lerurner af de samme to Former som i de tolfi

foregaaende Hauger, to smaa Klumper smeltet Bronce, et fladt Stykke Bronce, ligeledes stærkt paavirket af Ild, og en liden Dobbeltknap (eller maaske snarere Hoved af en Naal) af Ben, brændt. (9406. 9407).

I laug 24. Rundhaug, 0. f. No. 23 og S. for No. 22, ved søndre Side af Veien, 36' i Tvermaal; tidligere gravet en hel Del Fyld ud fra nordvestre Kant. Indeholdt en-Mængde svære Stene. Intet fandtes uden Pletter af Kiil, men disses og Stenenes spredte Beliggenhed gjorde det sandsynligt, at I laugen havde været grundigt forstyrret tidligere.

Haug 25. Tomten af en til Jordfladen borttaget Rundhaug, S. for No. 23 og i kort Afstand fra denne. Den havde en endnu bevaret Fodkjede af mindre Stene, som viste, at dens Tvermaal havde været 25'. I Midten saaes nogle Stene; ved at opbryde disse fandtes Kiil, Spor af brændte Ben, en ganske liden Klump smeltet Bronce, 3 smaa ubestemmelige Jernstykker og Stykker af to Lcrumcr, af hvilke den ene har havt Formen NO. 361 og været ornamenteret med Streger og Rader af Punkter; den anden, hvis Fragmenter ere stærkt forbrændte, og hvis Form ikke nærmere kan bestemmes, har været eiendommeligt ornamenteret, med Rader af tætte og korte vertikale Parallelstreger, adskilte ved horizontale Furer. (9408).

Haug 26. Langhaug af Sand og Smaasten, strax i ØNØ. for No. 24, SØ. for No. 23, 47' lang SV,—NØ., 15' bred, 3' høi; tidligere gravet noget midt over den. Kullag gik gjennem hele Haugen paa dens Bund. 20' fra vestre Ende fandtes paa Bunden et lidet Gravkammer, dækket af en Røs af større Stene. Kammeret havde bestaaet af 4 Sideheller og i Dækhelle, men Sidehellen mod NØ. saaes at være borttaget ved den tidligere Gravning, og Indholdet forstyrret. I Kammeret fandtes brændte Ben og Kul. hvormed det var halv fyldt, og deriblandt nogle Smaastykker af en forbrændt Lerurne, der maa have havt Formen NO. 361. (9409). Ben fandtes ogsaa udenfor Kammeret i NØ. (ud-17

kastede ved den tidligere Gravning). Kammerets indvendige Maal var 2' Nø.—SV. og NV.-SØ.

Haug 27. Rundhaug af Sand, S. for No. 26, 35' i Tvermaal, 5' hoi; stærkt forstyrret i NØ. ved Grusgravning. Den havde Fodkjede rundtom, men i 1—2' Afstand fra Foden. Noget over Hunden et Kullag, der tildels var meget tykt, men ujevnt og ikke ganske sammenhængende. I Midten paa Hunden en Mængde Kul med spredte brændte Ben og Stykker af to Lemmer, der synes at have været af de to vanligt sammenhørende Former NO. 361 og 364. Den til den sidste Typ horende, af lost rødt Ler, har havt de paa Urner af denne Form almindelige Ornamenter (se NO. 364); den anden, af haardt rodgraat Ler, har været rigt ornamenteret med Streger, Furer, Rader af korte Linier og runde Fordybninger. (9410). Graven var dækket af en ualmindelig Mængde svære Stene, hvoraf dog mærkeligt nok ingen laa over Midten af den.

Haug 28. .Rundhaug af fin, los Sand, blandet med enkelte Stene, tæt i SV. for No. 27, samme Størrelse som denne; meget Fyld udtaget i NØ. og lidt i N. og NV. Havde et meget tykt og regelmæssigt Kullag helt igjennem, noget buet, saa at det i Midten laa 2' hoit, medens det i Kanterne berørte Hunden. Intet fandtes ellers uden to Smaastykker af en sværtet Lerurne med Liniezirater og en brændt Benstump, hvilke Sager laa lige under Torven næsten i Toppen og maa være komne did fra en tidligere forstyrret Grav enten i denne eller en anden Haug. (9411).

I laug 29. Rundhaug af Sand, stærkt blandet med større Stene, SØ. for No. 24 og nær ved Veien paa søndre Side, 27' i Tvermaal, 3f høi. I Midten over Hunden nogle sammenlagte Kampestene og mellem disse brændte Ben, noget Kul, et lidet Jernstykke, der muligt kan være Hanken med lidt af Hadden til et mindre Kar, og a) Stykker af en Lerurne af graat, sværtet Ler, der maa have havt eiendommelig

Form: liden Nederdel med skarpt udspringende Bug og høi, jevntyk Hals (altsaa noget lignende NO. 368, men med mindre og skarpere udspringende Nederdel); rigt ornamenteret med Furer og Linier. (9401). b) Nogle Stykker Kit til et Trækar. (9402).

Haug 30. Rundhaug, næsten udelukkende af Sand, SV*, for No. 29 og tæt ved denne, 37' i Tvermaal og 5' høi. Sammenhængende Kullag, der strakte sig næsten helt ud til Kanten. I Midten paa Bunden en liden Røs og derunder Kiil, endel brændte Ben og d) Stykker af en Lerurne af Formen NO. 364, af lost rodligt Ler, ornamenteret med Partier af fine parallele Skraastreger øverst paa Bugen. (9404). b) Stykker af en Lerurne sandsynligvis af Formen NO. 361, Liniezirater. (9405).

Haug 31. Rundhaug af Sand, ØNØ. for No. 29, nær Veiens søndre Side, 35' i Tvermaal og 4J' høi; lidt beskadiget paa den ene Side. Omkring Midten paa Bunden Kullag. I Midten endel Stene og under disse Kul, enkelte brændte Ben og a) Stykker af to Lerurner af de vanlige to Former NO. 361 og 364, begge stærkt forbrændte. Den af Formen NO. 364 er næsten helt tilstede, men dens oprindelige Form er meget forandret ved den stærke Ild, hvorfor den har været udsat, b) Nederstykket af en bøileformet Bronee-spænde, næsten fortæret af Ir; saa ud til at have hort til Formen NO. 243. (9393)- Nogle af Urnestykkerne laa høiere oppe mellem Stenene.

Haug 32. Rundhaug af Sand, SSV. for No. 31 og tæt ved denne, 25' i Tvermaal og 3\' høi: tidligere gravet noget i Toppen. Paa Bunden omkring Midten 1 2 Lag svære Kampestene, der i østre Del ikke gik langt ud over Midten, men i den vestre strakte sig ud mod Kanten. Under dette-Lag gik fra SV. til NØ. en Rad paatvers lagte Heller over Midten, i en Længde af io£'. De to vestligste af disse vare størst, 4^ og 3i' lange, Tykkelse 6—8". Mellem19

disse to Heller laa et Par mindre Stene, og ind til den østligste af dem stod cn lignende Helle reist paa Kant, hvorhos en noget tykkere Sten af 2\' Længde var heldet ind over den fra Sydsiden. Under Hellerne, nede i Bunden af Haugen, var grov, temmelig løs Sand; deri fandtes længst mod Øst mellem Hellerne nogle ubetydelige Jern-stumper og endel Stykker af en Lemme af Formen NO. 361, af rødgraat Ler, sværtet paa begge Sider, med Linie-zirater. (9394).

1 1'iug 33- Rundhaug af Sand, S. for No. 32, 28' i Tvermaal 31' høi. Noget Kul hist og her, isaer henimod Midten, hvor der fandtes enkelte brændte Pen; ellers intet.

I laug 34. Rundhaug af Sand, S. for No. 33 (en beskadiget Rundhaug mellem dem), 26' i Tvermaal og 4'hoi; tidligere gravet et Hul nær Toppen i søndre Side. I Haugens ostre Del fandtes et Gravkammer med Retning N. S., indven-digt 9' langt, 1 f bredt og 2' hoit, bygget af mindre paa Kant reiste Heller og dækket med 1 2 Lag fladagtige Stene. Dets indre Sidevæg var 4' 0. for Haugens Midte. Det var næsten helt fyldt med Grus, som dog vel for den største Del var gledet ned mellem Stenene ovenfra. Paa dets Bund finere Sand og Kul, hvori nordlig i Kammeret fandtes a) Stykker af en urtepotteformet Lemme med Jern-baand omkring Randen, hvoraf en større Del har kunnet sammensættes; graat, stærkt glimmerblandet Ler; Høide 10 cm., Vidde oventil c. 13.5 cm. Rigt ornamenteret med Baand af ophøiede runde Knopper og ophoiede Linier, der øverst gaa rundt 0111 Karret og længere nede danne Guirlander. (9396). Lidt længere mod S. i Kammeret fandtes />) en Del af en Lemme af Formen NO. 364, af mørkegraat Ler, svagt sværtet, rigt ornamenteret med Linier og Rader af Punkter. (9395). c) en stærkt forrustet fireegget Spydspids af Jern (NO. 209), 20 cm. lang. (9397 a). Videre sydover i Kammeret fandtes spredt d) Levninger af runde

2 *20

sylformede Pilespidser af Jern med Fal til Skaftet, c) Rester af Knive og Syle af Jern med Træskafter, samt flere Stumper af Jernsager, tildels med Spor af fastrustet 'I'ni. (9397 b. c.) c) en stærkt beskadiget ganske liden Rem-spænde af Bronce med oval Ring og tilh ørende Rembeslag.

i' i V. for Kammerets vestre Sidevæg begyndte en Stenlægning af Heller, lagte paatvers . paa Haugens Bund, der strakte sig io|' mod V. Østligst laa 4 Heller efter hinanden, af Længde 3—4', Tykkelse 8 10", derefter fulgte et tomt Mellemrum, hvori var reist lodret en firkantet søileformet Sten, i' i Q, der ragede 2' op over de omliggende Stene; vestenfor denne laa igjen en svær Helle paatvers og saa igjen en mindre Helle, der tildels var dækket af den større. Ovenpaa Hellerne laa nogle mindre Stene og lidt Kul. Ved Gravning under dette Stenlag fandtes under de vestligste Stene i en Uybde af 1 \' g) en Del af en Lerurne, der har hørt til Typen NO. 361, graat Ler, svagt sværtet, ornamenteret med Linier og Punkter, 11.5 cm. høi.

(9399). h) en urtepotteformet Lerurne, i Stykker, men senere for største Del sammensat, 13.5 cm. høi, 15 cm. vid oventil og 11 cm. i Bunden, af samme Slags Lermasse og i Hovedsagen ornamenteret paa samme Maade som a.

(9400). Ben fandtes ingensteds i Haugen.

Haug 35. Langhaug af Sand, blandet med Kampestene, SØ. for No. 34, 32' lang NØ—SV., 13' bred, 3J' høi; tidligere gravet noget midtover. Var stensat rundt Kanten og havde Grøfter med Bro over i Midten langs begge Langsider. Intet fandtes uden lidt Kul i Midten.

I laug 36. Brolagt Kreds SV. for No. 34 og S. for No. 30, 12' i Tvermaal. Brolægningen bestod indenfor Randstenene ikke af større Stene, men af grovt, meget fast Kampestens-grus. I i—2' Dybde begyndte finere og løsere Grus. 2' SØ. for Midten og i' dybt en Hob brændte Ben med Kul og 3 Smaastykker af en meget stærkt forbrændt Lerurne,21

samt nogle Stykker Kit af et Trækar. (9403). Ogsaa i selve Midten var der stærke Spor af Brand (Kul og brændt Sten).

Haug 37. Langhaug, SØ. for No. 36 og omtr. i V. for No. 35, 33' lang NØ.—SV., 13' bred; Grøft med Bro paa begge Langsider; tidligere gravet dybt tversigjennem lidt østenfor Midten. Intet fandtes uden Spor af Kul.

I laug 38. Langhaug af grov løs Sand, SSV. for No. 28 i længere Afstand, 64' lang N. -S., 20' bred, 4' høi; havde meget skarp Ryg, i Form af et Sadeltag, der dog var beskadiget i nordre Del ved Gravning fra 0. paa et Par Steder. Bred og dyb Grøft med Bro i Midten paa begge Langsider. Paa Bunden et tyndt Lag af meget'fin Sand, der maatte være paaført. Intet fandtes i eller under Bunden uden noget Kul i Midten.

Haug 39. Langhaug af Grus og lidt Sten, VSV. for No. 38 i nogen Afstand, 64' lang ØNØ. -VSV., 21' bred, 3f høi; et Hak gravet tversover noget østenfor Midten; ellers vel bevaret. Grøft med Bro paa begge Langsider. i' over Bunden gik en Kant af meget regelmæssigt lagte Stene rundt hele Haugen, saaledes at den i begge Ender stod næsten i Dagen, medens den langs Siderne var dybere inde fra Overfladen og Kanten. 15—-18' fra vestre Ende fandtes paa Bunden en Mængde Kul og a) Stykker af en Lemme af ganske ualmindeligt Slags, hvoraf saameget har kunnet sammensættes, at dens Form og Størrelse nogenlunde kan bestemmes. Den har lignet de urtepotteformede Urner (NO. 370 377), men dens Sidevæg har ikke, som disses, været noget udbuget, men omtrent ret og perpendikulær. Lermassen er ikke den i urtepotteformede Urner sædvanlige; den er rød, temmelig haard, Ydersiden glat, men ikke sværtet. Høide 13.5 cm., Vidde oventil c. 16 cm. Af Ornamenter er der kun en horizontal Rad smaa Cirkler 2 cm. nedenfor øvre Kant, og lignende Rader i 8 cm. ind-22

byrdes Afstand vertikalt derfra nedover lii Bunden. (9412). b) Stykker af en Lemme af Formen NO. 361 (omtrent Halvdelen tilstede), prydet med Linier; Halsen ualmindelig høi og lidet udvidet oventil, medens Bunden er usædvanlig flad og Bugen meget skarpkantet. 14 cm. høi, tildels meget stærkt forbrændt. (9413)- c) Stykker af en noget mindre Lerurne af samme Form. (9414). d) Endel mindre Stykker af en haardbrændt, graa Lemme af Formen NO. 364; synes ikke at have havt Ornamenter. (9415). e) Et lidet Stykke af en rund Broneenaal. (9418). Alt dette var dækket med Stene. — I Midten laa, ligeledes under Stene, en Hob brændte Ben og f) Kit styk ker til et Træ kn r. (9416). g) en ganske liden Stump af et Glaskar med ophøiede Ribber paa Ydersiden, som NO. 337 339 (9417), samt //) et lidet trekantet Broneebeslag. med Nagler. (9418). Det syntes muligt, at det sidste Sted var blevet berørt og forstyrret ved den tidligere Gravning.

Haug 40. Rundhaug, bestaaende me.st af Stene, tildels meget store, tæt ved No. 39 i SV. til S., 38' i Tvermaal, 6' høi; omgivet med Fodkjede. Tidligere gravet et dybt 1 lul i Toppen. Midt i Haugen fandtes et Slags Gravkammer, hvis Dækstene vare i Niveau med Jordfladen. Det var nedgravet i den fasle Bund, io.}' langt NO. SV'., 5' bredt, 3' dybt (Maalene maaske ikke nøiagtige, da det paa Grund af Bundens Beskaffenhed var noget vanskeligt at følge Kanterne). Taget bestod af 3 meget svære, 5 6' lange Heller, der laa paatvers over Kammeret og hvilede dels paa den faste Jordkant, dels paa nogle hist og her ved Kanten lodret satte smale Støttestene af c. 3' Længde. Hellerne vare nedgledne i sydøstre Ende. Paa Gravkammerets Bund, der var meget fugtig, fandtes Levninger af en Hestehud med I laarene paa og af 'lW, der syntes at have været udbredt over en større Del af

Bunden, samt spredt i Kammerets sydvestre Halvdel følgende Sager:2'å

a) cn urtepotteformet Lerurne (optaget i Stykker, men næsten helt sammensat), af graat, med fine Asbesttrevler blandet Ler, 12.2 em. høi, 14.2 cm. vid oventil og 9 cm. i Bunden. Ornamenteret omtrent i samme Stil som NO. 371. 1 lar omkring Randen Jernbaand og Levninger af en deri fæstet Jernhadde. (9419)- b) En Mængde Stykker af en Lerurne af Formen NO. 364, af graat, udvendigt sværtet Ler med Liniezirater. (9420). c) Nogle Stykker af en sværtet Lerurne med Liniezirater, der synes at have hørt til Formen NO. 361. (9421). d) Øxeblad af Jern af den ældre Jernalders vanlige smale og tykke Form, ligt NO. 153, meget forrustet, 20 cm. langt og 6 cm. bredt i Eggen. (9422). e) En sønderbrudt Sax af Jern af almindelig ældre Jernalders Form, 14.5 cm. lang, med Levninger af dens Træfuteral (cf. Aarsb. 1878 S. 182). (9423). /) Et Kvarts-bryne (NO. 157), fladt og tyndt, 13 cm. langt, 4.8 cm. bredt, Enderne tvert afskaarne og afskraanede i Kanterne. (9424). g) Stykker af meget fine smaa Ornamenter af Sølv, der fandtes mellem Lagene af det paa Gravens Bund udbredte Tøi, men i yderst beskadiget Tilstand. Deriblandt skjelnes en yderst liden Remspænde, endel Kantbeslag og et i den ene Ende tilspidset fint Rør, samt endel meget tyndt fladt Beslag. (9425). De to Lerurner stod ved Siden af hinanden; Kvartsbrynet laa tæt ind til Øxebladet.

Haug 41. Langhaug af grov Sand (som No. 38), et Stykke 0. for No. 40, 42' lang 0.—V., 20' bred; tidligere gravet noget i ostre Ende og tversover Midten. Noget inde i Haugen fandtes en Kant af Stene rundtom (som i No. 39), der dog var afbrudt paa enkelte Steder, hvor Stenene maaske vare borttagne. I Midten en 7' lang og 3' bred Stenlægning paa Bunden, bestaaende fordetmeste kun af et enkelt Lag store Stene. Derunder blot Kul. Kullaget strakte sig i V. 6' udenfor Stenlaget.

Haug 42. Rundhaug af grov Sand, blandet med en Mængde24

Sten, et godt Stykke SSØ. for No. 40 og nær Soen (Kirkevangen). Intet fandtes uden Spor af Kul.

Haug 43. Var en af de eiendommelige Fornlevninger, som man har kaldet Baadstøer», Skibsstader eller med andre lignende Navne, og som man har forklaret paa den Maade, som Navnene antyde: som indrettede for deri at sætte Fartøier paa Land. Den bestod af en opkastet Vold i Form af et Hesteskobord med afrundede Hjørner. Jordfladen mellem Voldens Arme laa noget dybere, i Midten c. 2', end det omgivende Terrain. Voldens Bredde var 10', Høiden 2|': Armenes Retning NNV. SSØ.; Aabningen vendte mod SSØ., eller mod Søen, i kort Afstand fra denne; Armenes Længde var 55', Tvervoldens 30'. Det liele laa i svagt heldende Terrain, noget høiere op end No. 42. Da jeg havde stærk Tvivl 0111 Rigtigheden af den nævnte Forklaring, lod jeg hele Volden og Jorden under den gjennem-grave. I begge Armene fandtes tynde Kullag. Østre Arm havde i sin ovre Del 3 saadanne over hinanden, adskilte ved Sandlag af nogle Tommers Tykkelse. Det nederste af disse Lag var der i Niveau med Jordfladen; længere nede i Armen hævede Kullagene sig noget, og der var tier kun 1 2 af dem. Vestre Arm havde helt igjennem dels i, dels 2 Kullag. I nordre Hjørne (ved Sammenstødet mellem Tvervolden og ostre Arm) fremkom, helt uventet paa denne Gravplads, et mærkeligt Fund fra yngre Jernalder. Her laa, temmelig samlet, liøit oppe i Volden, c. i' under Overfladen: a) Et Par enkelte ovale Spænder af Brouee, væsentlig af samme Slags som Montelius, Bohuslänska forn-saker fig. 71, men med den Afvigelse, at de istedetfor løse paanaglede Knopper have faste af Broncc (7 i Tallet, den midterste firkantet, de øvrige trekantede). Rester af Jern-naalc paa Bagsiden. (9426). b) En stor ligcarmet Spænde af Brouee med temmelig eiendommelig Ornamentik, afbildet fig. 44, 13.3 cm. lang og indtil 4.4 cm. bred. Kun Midt-25

partiet svagt oplioiet; Endepartierne flade. Levninger af Jernnaal med vedheftende Tøi. (9427). c) Et Par Arm-b»iler af Bronce af vanlig Form og Størrelse, med forskjellig Ornamentation. Den ene er blot prydet med flere Rader af indstemplede Punkter; den anden har langs Midtlinien et tverriflet ophøiet Haand og er forresten prydet med indstemplede Skraa-Firkanter med et ophøiet Punkt i Hunden; temmelig beskadigede. (9428). d) 52 smaa simple Glasperler. de fleste blaa, nogle Dobbeltperler af hvidt Glas med et i Massen indstøbt gult Belæg; desuden et Stykke af en gjennemboret rund Gjenstand af Sandsten, der synes at være for liden til Sneldehjul og derfor vel ogsaa er en Perle, e) 5 Sølvmynter (af den ene blot et mindre Fragment tilstede), alle gjennemborede og altsaa baarne som Smykker. 1 af dem er af Ludvig den fromme, af Typen med en Kirke og XPISTIANA

RELIGIO paa Reversen; de 4 øvrige høie til den sjeldne endnu uforklarede Typ, hvoraf et Exemplar er afbildet i Antiqvarisk Atlas 110. 155. De sidste ere noget afvigende saavel fra hinanden indbyrdes som fra det afbildede Exemplar. Det sees tydeligt, at Dyret paa Adverscn skal forestille en Hjort. Alle Mynterne ere helt gaaede over til Svovelsølv og meget skrøbelige, skjønt Præget kan sees meget tydeligt; kun den førstnævnte er det lykkedes at bevare i hel Tilstand. (9430). /) Stykker af endel meget forrustede og ufuldstændige Jernsager, hvoriblandt skjelnes: en Vævske (vinkcl-bøiet Spyd»), en stor Slev (Øse) med rund Skaal, en Kniv, hvis Skaft har været omviklet med flere Lag 7W. en Lin-Itekle og Klinknagler. (9431). g) Et Skaftbeslag af Bronce, bestaaende af en ikke meget bred, men tyk Strimmel af Bronce, der har dybe og brede Furer langsefter paa Forsiden og er sammenbøiet i en Oval af 5.3 cm. længste og 4 cm. korteste Tvermaal. Enderne, der ikke slutte ganske sammen, ere afsmalnede, udoverbøiede og ende i Spiraler.26

Midt paa Stykket gaar en Jernnagle gjennem det. Det er nu beskadiget og brudt i flere Stykker. Har sandsynligvis hort til Skaftet paa den under f. opførte Vævske, hvortil saavel dets Form og Størrelse, som dets Plads i Haugen passede. (9432). li) Et 16 cm. langt firkantet Bryne af grov graa Skifer, stærkt brugt paa alle Sider. (9433). i) Nogle smaa Stykker Tøi af forskjellig Finhed. (9434). Endelig fandtes her nogle smaa Stumper af ubrændte Ben, der ere for destruerede, til at det med Sikkerhed kan siges, om de have tilhørt et Menneske; der synes dog i deres Udseende ikke at være noget, der gjør dette uantageligt.

Haug 44. Laa tæt i NØ. for No. 43 og var af samme Art som denne, men noget mindre og havde 3 Arme, idet der midt imellem de to Sidearme fra Tvervolden udgik en noget bredere, med dem parallel Midtarm. Der var altsaa her to fordybede Rum ved Siden af hinanden mellem Armene. Tvervoldens Længde var 30', Armenes 25'; Midtarmens Bredde io', medens Sidearmene vare meget smalere; Voldens Høide 2'. Aabningen vendte mod S., lidt til SØ. Volden blev gjennemgravet, uden at noget Fund gjordes.

Efterat saaledes de 1 lauger paa denne Gravplads, der syntes at være saavidt bevarede, at de kunde fortjene en Undersøgelse, vare udgravne, blev den korte Tid, hvori Arbeidet endnu kunde fortsættes, anvendt til at undersøge nogle Hauger i en anden Gravplads paa Eidet. Denne laa paa Halvøen mel; lem Kirkevaagen og den østenfor liggende, ligeledes fra Syd indgaaende Vig Store Baali. Den større, ydre Det af denne Halvo indtages af en temmelig hoi Aas, Dragaasen; ved og opover dennes nordlige Fod fandtes henimod 30 Grave, lange Hauger, Rundhauge'r og brolagte Kredse. Langhaugerne ere27

lier den hyppigst forekommende Form. Hangerne synes alle væsentlig at være byggede af Sten; de ligge tæt sammen og ere alle mere eller mindre forstyrrede, tildels i den Grad, at de vanskeligt kunne skjelnes fra hinanden. Her b!ev 3 Langhauger, af Længde fra 51 56' og Bredde 10—n', udgravne, men uden at andet blev fundet end Kul i større og mindre Samlinger.

Paa enkelt Undtagelse nær — som her foreløbig sættes ud af Betragtning — tilhørte saaledes alle de her undersøgte Grave den ældre Jernalder, som man efter de tidligere gjorte Fund maatte vente.

Hvad Gravenes ydre Form angaar, fandtes omgivende Groft kun ved een rund Haug (19), men ved flere Langhauger (35. 37 39)- He sidste havde regelmæssig en Afbrydelse i Grøften (en Bro) ved Midten af hver Langside. Fodkjede, eller Ring af større Stene omkring 1 laugens Fod, forekom derimod oftest ved Rundhauger (19: 25. 27. 40) og blot een Gang ved en Lang-haug (351. Ved en af de runde Hauger 127) sluttede Stenringen ikke, som almindeligt, ind til Foden, men laa paa fri Mark i 1 2 Fods Afstand fra denne. Med Fodkjeden kan vel sammenstilles den Kant af en meget smukt og regelmæssigt lagte Stene, der i en rund Haug (19) og i to lange (39. 41) fandtes rundt om 1 langen noget inde i den og et Stykke over Bunden.

Ligene vare overalt brændte, hvor Ben kunde paavises, og det samme har formodentlig været Tilfældet ogsaa ved de Grave, hvor Spor af Ben ikke fandtes ved Udgravningen. I de runde 1 lauger var Begravelsen i Regelen anbragt paa I laugens Hund og i ilens Midte; kun undtagelsesvis fandtes den i nogen Høide over Bunden ,(13) eller i større eller mindre Afstand fra Midten til Siden (2. 36). I de lange Hauger var derimod Begravelsen i Regelen at finde nærmere den ene Ende (4. 6. 7.28

9- il 26), i enkelt Tilfælde tillige til Side for Midtlinien (5): i Midten fandtes Graven kun 3 Gange (22. 23. 39).

Gravkamre af Sten over Jorden fandtes blot i 3 1 lauger, forresten af meget forskjellig Størrelse. I Langhaugen 11 var Kammeret kun et lidet firkantet Rum med brændte Ben mellem Stenene i en større Røs, dannet af 4 Stene med flade Indersider. I Langhaugen 26 var der et lidet firkantet Kammer af reiste Heller med brændte Ben, og i Rundhaugen 34 et af de i Landets vestlige Egne saa almindelige store Gravkamre, ligeledes bygget af reiste Heller (Ben ei fundne).

Grave anbragte under Haugens Bund, af Form som et af de store Gravkamre, kunde paavises i 3 Hauger (32. 34. 40, i 34 ved Siden af et Gravkammer over Bunden). Alle disse Grave havde Dækstene, bestaaende af tvers over dem lagte Heller; i 40 fandtes tillige Støttestene for Hellerne langs Gravens Sider, hvorimod de andre Grave af dette Slags ikke havde nogen synlig Beklædning langs Siderne. Paa Grund af Grusets Beskaffenhed var det ikke her muligt med fuld Sikkerhed at paa-vise disse Graves Begrænsning i Siderne og i Bunden; der var nemlig ikke synderlig Forskjel paa Grusets Fasthed i og udenfor dem. Jeg tør derfor heller ikke benægte Muligheden af, at i enkelte Tilfælde saadanne Grave her kunne have undgaaet mig; fuld Sikkerhed i denne Henseende vilde man under saadanne Omstændigheder alene kunne opnaa ved at underkaste sig det betydelige Arbeide at gjennemgrave alle Haugers Bund til en Dybde af 3 4 Fod. I ingen af de her trufne Grave af denne Art kunde Ben paavises.

Gravene vare ofte dækkede med en liden Røs eller en lignende Samling af Stene i den forresten udelukkende eller hovedsagelig af Sand bestaaende I laug. Et Par Gange var dette Tilfældet ved Gravkamre paa eller under Bunden (26. 32), men almindeligere ved Grave, hvor brændte Ben fandtes over Bunden uden at være beskyttede af Gravkammer, især i runde Hauger (2. 13 17. 20. 22. 27. 29 31. 39). I Langliauger fandtes oftere29

(i. 6. 9. 11) 011 aflang Stendynge eller Stenlægning af et eller flere Lag efter Haugens Midtlinie i en mindre Strækning; denne Stendynge dækkede paa to Steder (6. 9) den paa Haugens Hund anbragte Grav; paa et andet Sted (11) indeholdt den selv Graven.

1 Ivor brændte Ben fandtes samlede uden Gravkammer, eider vistnok stor Sandsynlighed for, at de fra først af have været nedlagte i et Trækar. 1 nogle Tilfælde (2. 29. 36. 39) fandtes ved Benene Kitstykker, der viste, at her havde været Trækar som NC). 380, og i disse Grave var der intet, som talte imod at antage, at disse Kar havde gjort Tjeneste som Benurner. Derimod syntes der kun i et Tilfælde (5) at være Sikkerhed for, at Henene havde været samlede i en Lerurne. I mange af de andre Hauger, hvor Lerurner forekom ved Siden af brændte Hen, var der Omstændigheder tilstede, som tydede paa, at Henene ikke havde ligget i Urnerne. Urnerne vare ofte i den Grad destruerede ved Ligbaalets Ild, at de ikke kunde have været nedlagte i hel Tilstand1, eller Urnefragmenternes indbyrdes Beliggenhed beviste, at dette ikke kunde have været Tilfældet, eller det kunde endelig tydelig sees (7.9), at Urnerne stod ved Siden af Benene, adskilte fra disse (og da ialfald tildels hvælvede). Engang (11) var en Lerurne hvælvet over en 1 lob brændte Ben i et lidet Kammer, uden dog at være stor nok til at dække Benhoben, hvorhos der i samme Grav var Fragmenter af 2 andre Lerurner, som ikke kunde være nedlagte hele. Det overveiende Flertal af de mange paa denne Gravplads fundne Lerurner kan altsaa ikke være at betragte som Gravurner, men maa være nedlagte i samme Hensigt og Mening som det øvrige Gravgods.

Af enkeltvis forekommende Særegenheder ved Gravenes

') Det synes idethele lidet rimeligt, atman, hvor Ligbrænding brugtes, nogensinde har brugt at hegge det til Opbevaring af den Dødes Ben bestemte Kar med paa Ligbaalet, af hvilket Slof det end var.30

Indretning bor mærkes den i Haug 40 iagttagne Udbredelse af en Dyrehud og flere Lag Tøi paa Bunden af Graven. Det samme er tidligere bemærket i flere Grave fra ældre Jernalder i denne Del af Landet (Fundene fra Berge i Lyngdal, N. F. 782; Vemestad sammesteds' og Snartemo i Hegebostad, Aarsb. 1878 S. 264. 302).

Kul fandtes saagodtsom i alle Hauger, dog oftest kun ved eller omkring Graven i noget større Mængde. Sjeldnere vare Kullag, der strakte sig over en større eller mindre Del af Haugen. Af disse maa mærkes de buede, som Overfladen af et Kuglesegment formede Kullag i Hangerne 19 og 28.

Paa mange Steder bar de nedlagte Sager tydelige, ofte meget iøjnefaldende Spor af, at de havde været udsatte for Ligbaalets stærke Hede (smeltet Bronce, brændte Sager af Ben, forbrændte Lerurner). Navnlig vare Lerkarrene derved blevne meget beskadigede; de have ikke blot ofte mistet sin oprindelige Form, men ere ogsaa tildels blevne forglassede og meget porøse, saa at Leret ser ud som Pimpsten. Som Sager, der ikke kunne have været paa Ligbaalet, kan nævnes de kittede Trækar; isaafald kunde Kitstykkerne selvfølgelig ikke have holdt sig, end sige, som Tilfældet er, have bevaret den til Karrets Sammenføjninger svarende Form.

Mærkeligt er, at man saa sjeldent paa denne Gravplads fandt flere Grave i samme Haug. Der kan endog være Tvivl, om nogen af de udgravede Hauger har indeholdt mere end een Grav. Med størst Sandsynlighed kan dette antages ved 1 laug 34, hvori fandtes baade et stort Stenkammer over Bunden med forskjelligartede Oldsager og en i Bunden nedskaaret Grav med to Lerurner. Derimod kan 21 neppe her komme i Betragtning, uagtet der fandtes brændte Ben paa flere Steder, da Benenes Mængde var ubetydelig undtagen i Midten, og der syntes at være Mulighed for, at Graven var forstyrret tidligere. Heller ikke kan 4 og 39 anføres som sikre Exempler. Vel gjordes i begge Hauger Fund paa to adskilte Steder, men brændte Ben31

fandtes kun paa det ene Sted; det synes derfor rimeligt, at de paa det andet Sted nedlagte Oldsager tilhøre det Lig, hvis Hen laa paa det første.

Paa Oldsager vare disse Grave idethele fattige. Af det samlede Fund udgjøre Lerurnerne den langt overveiende Del (47 af 84 Katalognumre). Blandt dem holde ogsaa her de to Former NO. 361 og 364 (Aarsb. 1878 fig. 18 og 19), som stadigt forekomme parvis i norske Fund fra ældre Jernalder, trofast sammen. De dannede alene Besætningen af Lerurner (den ene Form tildels repræsenteret i to Exemplarer) i Haugerne 7. il. 13. 15 —17. 21—23. 27. 30. 31. Desuden fandtes disse to Former sammen med 1 Urne af en anden Fonn i 3. 39. 40. Urtepotteformede Urner vare her' ikke almindelige (forekom i 5. 34. 40). Som eiendommelig maa fremhæves den ene af de i 39 fundne Urner.

Andre Oldsager forekom blot undtagelsesvis. Af andre Arter af Kar kunde paavises kittede Trækar (2. 10. 11. 29. 36. 39) og Glaskar (2. 16. 39). Af de sidste fandtes dog blot smaa Stumper, og Karrene kunde umuligt have været nedlagte hele1). Af Smykker fandtes Spænder i Haugerne 9 og 31, Naale i 9. .23 r 39, Remspænder (meget smaa) og Beslag i 34. 39. 40, Glasperler i 4. 10. 11, smaa halvmaaneformede Benkamme i 2. 5. Vaaben forekom kun i Haug 34 (Spyd- og Pilespidser ; de i 19 fundne Skjoldbulefragmenter komme som yngre ikke i Betragtning). Af Redskaber fandtes en Øxe, en Sax og et Kvartsbryne i 40, en Pincet i 9, Knive i 15. 34, Syle i 9. 34, en vævskyttelformet Sten i 15, Sneldehjul i 2. 9. 11.

De mærkeligste af de her fundne Stykker ere de to smaa Menneskefigurer af Ler i Haug 11, hvoraf den ene helt bevarede er afbildet fig. 27. Noget Sidestykke til dem ved

') I ile to Grave, hvor der tillige var Lerurner, passe Glasstumperne ikke ind i nogen af disse; de kunne altsaa ikke have været indfattede i Urnerne (jfr. XC). 362).jeg ikke at anføre, ligesaalidt som jeg tør udtale nogen bestemt Mening om deres Betydning1.

Den sparsomme Forekomst af Oldsager kan vel forklares dels af Ligbaalets her meget kjendelige Ødelæggelser, dels af, at meget er fortæret af den skarpe Sandjord, hvori Sagerne have ligget. Antydninger i den sidste Retning forekom paa flere Steder (Oxydspor af Bronccsager, Jern-sagernes yderst skrøbelige Tilstand). Det maa i denne I lenseende ogsaa mærkes, at ile fleste Hauger vare meget fugtige i Bunden, hvor i Regelen Graven fandtes; paa nogle Steder var her en formelig Sump.

Mangelen paa Oldsager gjør det i de fleste Tilfælde umuligt med Sikkerhed at afgjøre, om man har Mands- eller Kvinde-grave for sig. Vished har man i denne Henseende kun ved 34, hvor den ene Grav paa Grund af Vaabnene maatte være en Mandsgrav, og ved de tre Grave, der betegnede sig som Kvindegrave ved at indeholde Sneldehjul.

Af samme Grund bliver det vanskeligt nøiere at bestemme Gravenes Tid. Flere Omstændigheder tale for, at den større Del af dem tilhøre den tidligere Del af Norges ældre Jernalder, eller at de ikke gaa længere ned i Tiden end

omkring 500 e. Chr. De faa Spænder, som fandtes her, ere af Former, som i Udviklingsrækken ligge forud for den i den mellemste Del af vor ældre Jernalder forherskende bøile- og korsformede Spænde. Urtepotteformede Urner fandtes blot undtagelsesvis. Den sædvanlige Begravelsesmaade var brændte Ben i Lerurne eller Trækar eller liggende spredte i Kullag. Paa den anden

1 Man kommer her let til at tænke paa, hvad der i <let Kapitel af Ældre Eidsivathings Christenret, som handler om Straffe Tor forskjellige Slags Afgudsdyrkelse (I 24, Norges gamle Love 1 S. 383^, siges om «Madblot eller Lerblot, gjort i Menneskelignel.se af Ler eller Deig» (matblot e6a lcirblåt, g ort i manzliki af lciri eda af deigi). Men den Grav, hvori Hillederne fandtes, maa være mange Aarhundreder ældre end Lovbestemmelsen; jeg tor derfor her kun nævne en saadan Forklaring som mulig.33

Side cr der enkelte Fund, som aabenbart maa være yngre, og gaa n^d til eller henimod Melleriijernalderen. Vidnesbyrd i denne Retning ere det store Gravkammer i 34, de store Grave under Hunden i 32. 34. 40 og Bedækningen af Gravens Bund med en Hestehud og Tøi i 40. Alle disse Grave tilhørte Gravpladsens sydvestlige Parti. Uer maa dog have været yngre Grave ogsaa i den 1111 raserede nordlige Del af det nordøstlige Parti, da det ovenfor S. 2 nævnte store 24' lange Gravkammer sagdes at have tilhøre en af Hangerne her.

Enestaaende paa denne Gravplads cr, som allerede ved Beskrivelsen bemærket, det i 43 gjorte Fund fra yngre Jernalder.

Af det Slags Monumenter, hvortil 43 hører («Baadstøer» etc.), bemærkede jeg paa Spangereid endvidere, foruden den ved Siden liggende 44, som blev gjennemgravet uden Udbytte, to andre, der laa ved Siden af hinanden i et Bakkeheld ct godt Stykke ostcnfor Gravpladsen, paa en Gaarden Njerve tilhørende Udmarksstrækning söndenfor Landeveien og tæt østenfor den Bivei, som fører ned til Dampskibsanløbsstedet ved Vigen Lille Baali . Et Stengjerde gaar 1111 tvers over deres Arme. De omtales allerede af Holm (Topogr. Journal, 12te Hefte S. 33), med tilføiet Antydning om, at man af deres Beliggenhed kan slutte, at Havets Niveau her er sunket. Senere ere de ogsaa virkelig benyttede som Argument i denne Retning af Keilhau i en Afhandling 0111 Landjordens Stigning i Nyt Magazin f. Naturvidenskaberne I, 168 ff. (1838). Efter Keilhau skulle de ligge i en Høide af 15' over Vandspeilet (hvilket syntes mig at maatte være for lavt beregnet). Han er tilbøielig til at antage, at Søen engang har gaaet lige op til denne Høide, og at disse Volde da bleve opførte til Opsætning af Fartøier; senere hævede Landet sig, og da flyttede man Landingspladsen

334

til det Sted, hvor Baadstøerne 43 og 44 ligge (efter K. ro' over Soen), og opførte disse til samme Brug.

Disse Slutninger maatte unegtelig være fuldt berettigede, hvis de hesteskoformede Volde virkelig vare «Baadstoer . Dette er hidtil ikke saavidt mig bekjendt — blevet betvivlet, uagtet der for dette Steds Vedkommende synes mig at være stærke Grunde til Tvivl.

f or det første ere de to længst fra Soen liggende Baad støer anbragte i en saa bråt Hekling, at de af denne Grund maatte have været uhensigtsmæssige til det antagne Brug (Keilhaus Udtryk i den svage Skraaning af en Bakke svarer ikke til det faktiske Forhold).

Dertil kommer, at de maa ligge høiere end Bunden af 1 langerne paa den nærliggende, af mig undersøgte Gravplads. De maatte altsaa være ældre end de ældste af Hangerne, og imellem deres og disses Anlægstid maatte Niveauforandringen have fundet Sted. Aldersforskjellen maatte endog være temmelig betydelig. Selv om man vilde gaa ind paa, at Niveauforandringen ikke var foregaaet successivt gjennem Aarhundreder, men i et Ryk, maatte der dog aabenbart gaa lang Tid hen, for man kunde falde paa at benytte den forhenværende Havbund som Gravplads. Dermed kommer man imidlertid naar endel af Gravene vise sig at gaa langt tilbage i den ældre Jernalder, saa høit op i Tiden med Baadstøerne», at den hele Hypothese maa fremstille sig som usandsynlig.

Til disse Grunde komme endelig de ved Udgravningen af 43 &j°rte Iagttagelser og Fund.

I begge Arme fandtes Kullag, tildels flere Lag over hinanden. Der kan ikke indsees at have været nogen Grund til

at gjøre sig den Umage at anbringe disse Kullag, dersom Volden havde den almindeligt antagne Bestemmelse. At deslige Kullag derimod ganske vanligt forekomme i Grave baade fra ældre og yngre Jernalder, er bekjendt nok. Dermed stemmerda ogsaa, at en Grav med Oldsager i 43 fandtes i Voldens ene Vinkel.

Herved maa rigtignok bemærkes, at der paa Grund af denne Gravs Plads høit oppe i Volden, og fordi den er meget yngre end de øvrige Grave paa denne Gravplads, synes at være en Mulighed for, at den ikke er samtidig med Volden, men senere nedsat i denne. Men selv om dette skulde være saa, ville dog Kullagene i Armene staa tilbage som Beviser mod den almindelige Forklaring af disse Monumenter.

Saaledes tror jeg dog, at der ved dette Fund kan siges at være tilveiebragt Sandsynlighed for, at de «Baadstøer , Som findes her, i Virkeligheden ere en egen Form af Grave fra Jernalderen. Dermed er forøvrigt ikke givet, at det samme tør siges om alle de mange andre formentlige gamle Baadstøer > i Landet. Det er meget muligt, at der er stor indbyrdes Forskjel mellem dem, og at den sædvanlige Forklaring for endel af dem kan være rigtig.

Den her fundne Grav fra yngre Jernalder sees af Indholdet at tilhøre en Kvinde og maa, efter Mynterne at dømme, være fra den tidligere Del af dette Tidsrum.26.

27.